

Մ.գ.դ., պրոֆեսոր՝ ԳՐԻԳՈՐԻ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ.
դոցենտ՝ ԼԻԼԻԿ ՀԱՎՈՐՅԱՆ.
«Գրիգոր Նարեկացի» համալսարան

«ԳՐԻԳՈՐ ՆԱՐԵԿԱՑԻ» ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ԳԻՏԱԿՐԹԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅՈՒՆԸ (1996-2014թթ.)

20-րդ դարի 90-ական թվականների սկզբին անկախ պետականություն կերտող Հայաստանի, Արցախի տնտեսական, մշակութային, կրթական և քաղաքական համակարգի վերափոխումն առաջադրում էր նաև համալսարանական կրթության բովանդակային հարստացման հրամայական պահանջ այն առումով, հանրակրթությունը, արտադրությունը և տնտեսական համակարգի այլ ոլորտներ, զինվի լայն ընդգրկումով տեխնիկական, տնտեսագիտական և հումանիտար բազա ունեցող որակյալ մասնագետներով՝ ունակ դիմակայելու ժամանակակից շուկայական տնտեսության մրցակցային պահանջներին: Հայաստանի և Արցախի անկախ պետական կարգավիճակը, բնականաբար, նոր խնդիրներ առաջադրեց բարձրագույն կրթության բնագավառում:

Հայաստանի և Արցախի բարձրագույն կրթական համակարգի բարեփոխումների առաջին փուլում (1991-1996թթ.) առաջ եկան նաև ոչ պետական՝ պետական արտոնագրված և պետական հավատարմագրված ուսումնական հաստատություններ: Ոչ պետական կրթական հաստատությունները տնտեսապես զարգացած երկրների մեծ մասում հանդիսանում են մասնագետների պատրաստման համակարգի կարևոր բաղադրամասը: Հայաստանում, Արցախում դրանց երկարատև գոյությունը ապացուցել է, որ բարձրագույն կրթության ոլորտում այլընտրանքային կրթական կառույցները լիովին կենսունակ են և կարող են հաջողությամբ լուծել ամենաբարդ սոցիալ-տնտեսական խնդիրը: Եթե պետական ուսումնական հաստատության հիմնադիրը հանրապետության կառավարության կամ պետական համապատասխան լիազորված մարմին է, ապա ոչ պետական ուսումնական հաստատության հիմնադիրը կարող է լինել ֆիզիկական և իրավաբանական անձիք: Ոչ պետական ուսումնական հաստատությունները կարող են ունենալ օրենքով նախատեսված ցանկացած կազմակերպչական իրավական ձև¹: Պետական և ոչ պետական բուհերի իրավական կարգավիճակի հիմնական տարբերությունը պայմանավորված է նրանց լիցենզավորման ատեստավորման և հավատարմագրման գործընթացով: Հայաստանում և Արցախում այդ տեսակի ուսումնական հաստատությունները իրավահավասար են պետական բուհերին և լիցենզավորում, հավատարմագրվում են Հայաստանի և Արցախի Հանրապե-

¹ Գ. Բալայան, Բարձրագույն կրթության իրավունքի երաշխավորման ու ապահովման հիմնախնդիրները, Երևան, 2011, էջ 82-83:

տության օրենքներով: Ոչ պետական բուհերը, կրթական ծրագրերը կարող են իրականացնել միայն լիցենզիայի առկայության դեպքում՝ եթե բավարարում է հետևյալ պահանջները.

- . հիմնական մանկավարժական և պրոֆեսորադասախոսական կազմ,
- . լաբորատոր բազա և ուսումնական տարածք,
- . ուսումնամեթոդական ապահովում,
- . գրադարանային-տեղեկատվական համակարգ,
- . ուսումնաարտադրական պրակտիկայի բազա և այլն:

Իսկ ինչպիսի պայմաններում է հիմնադրվել «Գրիգոր Նարեկացի» պետական հավատարմագրված համալսարանը, և տարեգրության շրջափուլերում ձևավորված ավանդույթները, ժամանակակից բուհի պահանջներին համահունչ իրականացված բարեփոխումներն ու ձեռք բերված հաջողությունները ուսումնագիտական կրթօջախը դարձրել են ԼՂՀ և Հայաստանի ճանաչված ու առաջատար ուսումնական հաստատություններից մեկը:

Ուսումնասիրելով Հայաստանում գործող ոչ պետական առաջին բուհերի («Գլաճորի» համալսարան, 1990թ. սեպտեմբեր): «Պրոգրես» տնտեսագիտական համալսարան, 1990թ. հոկտեմբեր, հիմնադրման նախապայմաններն ու գործունեության փորձը՝ պրոֆեսոր Վարդան Հակոբյանը մեծ ջանքերով նախապատրաստական որոշակի աշխատանքներ տարավ նորաստեղծ Արցախի Հանրապետությունում առաջինը հիմնադրելու ոչ պետական բուհ և ամեն բան սկսեց զրոյից, երբ դեռ հանրապետությունում պատկերացում անգամ չկար, թե ինչ բան է մասնավոր կրթություն կոչվածը: Հեշտ չէր, բայց ռեկտորը կարողացավ ձեռնամուխ լինել այդ ազգաշահ առաքելության և 1996թ. դեկտեմբերի 16-ին հիմնադրեց (ԼՂՀ կրթության, գիտության և մշակույթի նախարարության կոլեգիայի նիստի թիվ 3 որոշման համաձայն) Սուրբ «Գրիգոր Նարեկացու» անունը կրող պետական արտոնագրված համալսարան:

Ուսումնագիտական կրթօջախը սկզբնական շրջանում իր գործունեությունը սկսեց Ստեփանակերտի թիվ 2 դպրոցում՝ (1996-1997թթ.) վարձակալական հիմունքով: Այնուհետև թիվ 2 մանկապարտեզի երկհարկանի մասնաշենքի մի մասը վերանորոգվեց, ձևավորվեց և հարմարեցվեց ուսումնական գործընթացին: Շատ կարճ ժամանակահատվածում (1998-1999 թթ.) բուհի ռեկտորը հաղթահարելով բազում դժվարություններ, ստեղծեց իր սեփական ուսումնական բազան, ձեռք բերվեց երկհարկանի ավերված, քարուքանդ եղած մասնաշենք, և անձնական ֆինանսական միջոցներով (այդ ժամանակ ուսանողների քանակը շատ քիչ էր) ձևավորվեցին և հարմարվեցվեցին ուսումնական պարապմունքների արդյունավետ կազմակերպման գործընթացներին: Այդ տարիներին խոսք անգամ չէր կարող լինել ուսումնական նոր մասնաշենքի կառույցի մասին՝ իր կաբինետներով, լաբորատորիաներով, փոքր մարզադահլիճով և հարմարավետ լսարաններով: Բայց ռեկտորը որոշեց, որ ավերված քաղաքի համար (այն ժամանակ Ստեփանակերտի տարածքի մեծ մասը դեռ ավերված էր ագերիների հրթիռակոծության հետևանքով) պետք է մի լավ գործ ձեռնարկել, իսկ ամենակարևոր գործը երիտասարդ սերնդի արժանապատիվ կրթությունն է՝ հարմարավետ ուսումնական շենքային պայ-

մաններում: Նորակառույց ուսումնականության բազան զգալիորեն բարելավվեց առաջին ուսումնական շենքում և ուսումնական գործընթացի արդյունավետ կազմակերպման համար ստեղծվեցին հարմարավետ պայմաններ՝ կահավորված լսարաններ, ուսումնական կաբինետներ, լաբորատորիաներ և կառուցվածքային ստորաբաժանումներ, որոնք հագեցած են ժամանակակից սարքավորումներով: Համալսարանի գործունեության տարիներին (1996-2000թթ.) ստեղծվեց նաև հարուստ գրադարան, ընթերցասրահ, նիստերի փոքր դահլիճ, ուսանողական սրճարան, պատճենահանման, համակարգչային կաբինետ, ստոմատոլոգիական պոլիկլինիկա և այլ հարմարություններ, որոնք, անշուշտ, նախապայմաններ են ստեղծել ուսումնական պարապմունքները պատշաճ մակարդակով կազմակերպելու համար:

Ուսումնագիտական կրթօջախի տարեգրության առաջին փուլում (1996-2000թթ.) գիտակրթական համակարգում տեղի ունեցան լուրջ փոփոխություններ: Հիմնադրման առաջին ուսումնական տարում ռեկտորի նախաձեռնությամբ մշակվեց նորաստեղծ համալսարանի կանոնադրությունը, որտեղ հստակորեն նշված են այն սկզբունքները, որոնց հիման վրա կազմակերպվելու և գործելու էր այն: Կանոնադրության համաձայն սահմանվում է համալսարանի պրոֆեսորա-դասախոսական կազմի, ուսանողների, իրավունքներն ու պարտականությունները, կարգապահության կանոնները, ֆակուլտետների, ամբիոնների աշխատանքների պլանավորումը, յուրաքանչյուր կուրսում կուրսղեկների նշանակումը՝ ուսանողների հետ տարվող դաստիարակչական աշխատանքների պլանավորումը և այլ հարցեր:

«Գրիգոր Նարեկացի» համալսարանի հիմնադրման և նրա գործունեության սկզբնական շրջանում ամենալուրջ դժվարությունը համապատասխան մասնագիտական որակավորում և տեսական պատրաստություն ունեցող դասախոսական կազմի ապահովումն էր և՛ ուսանողության համակազմի հավաքագրումը: Ուսումնագիտական կրթօջախի ղեկավարությունը ուսումնական աշխատանքները վերակառուցելու միտումով ձեռնարկեց մի շարք միջոցառումներ: Այսպես՝ ԼՂՀ ԿԳ նախարարության «Համալսարանական կրթության կրթական գործունեության արտոնագիր» թիվ 2 հրամանի համաձայն, 1996-1997 ուսումնական տարում կազմակերպվեց առաջին ընդունելության քննությունները՝ «Հայոց լեզու և գրականություն», «Տարրական կրթության մանկավարժություն և մեթոդիկա», «Իրավագիտություն», «Լրագրություն», «Ստոմատոլոգիա», «Տնտեսագիտություն», «Ատամնատեխնիկա» մասնագիտություններով (արտոնագիր 10 տարի ժամկետով)²:

Նորաստեղծ համալսարանի գիտխորհրդի որոշմամբ ձևավորվում են ամբիոնները՝ Հայոց լեզվի և գրականության, մանկավարժության և հոգեբանության հետազայում վերանվանվեց տարրական կրթության մեթոդիկայի, իրավագիտության, որոնք կազմեցին՝ հումանիտար ֆակուլտետը:

Համալսարանի ռեկտորի ձեռնարկումներից մեկն էլ եղավ ՀՀ Ազգային

² Տես «Նարեկ» 2006 (9-10):

Ակադեմիայի գրականության ինստիտուտի, և առաջատար բուհերի (ԵՊՀ, ՀՊՄՆ և այլն) վաստակաշատ գիտնականներին՝ ակադեմիկոսներ Սերգեյ Սարինյանին, Սևակ Արզումանյանին, ՀԳԱԱ թղթակից անդամ Ալեքսանդր Մանասյանին, դոկտոր, պրոֆեսորներ Ազատ Եղիազարյանին (գրականագետ), Գառնիկ Սաֆարյանին (իրավագետ), Վիկտոր Մելքունովին (բժշկ. գիտ. դոկտ.), ինչպես նաև ԱրՊՀ-ի փորձառու դասախոսներին աշխատանքի հրավիրելը:

Տարեգրության առաջին փուլում (1996-2000թթ.) համալսարանը արդեն ուներ՝ 2 ֆակուլտետ (հումանիտար և բնագիտական), 46 դասախոս, որից 2 ակադեմիկոս, 1 թղթակից անդամ, 3 դոկտոր պրոֆեսոր, 9 գիտ. թեկնածու, դոցենտ, 3 դոցենտ, 4 ավագ դասախոս, 14 դասախոս, 6 ասիստենտ, 532 ուսանող, որից 62-ը՝ Հայաստանի Գորիսի, Սիսիանի, Զերմուկի և այլ շրջաններից, նոր տիպի ուսումնական շենք, 5 ուսումնական կահավորված կաբինետներ, 16 հարմարավետ լսարաններ, Ստոմատոլոգիայի կենտրոն և ուսանողական ընթերցարան: Տարեգրության առաջին փուլում՝ (1998-1999 ուսում. տարում), համալսարանը տվել է առաջին շրջանավարտները «Ատամնատեխնիկական գործ» մասնագիտության գծով 7 հոգի, 1999-2000 ուս. տարում 15՝ «Իրավագիտություն» և «Ատամնատեխնիկական գործ» մասնագիտությունների գծով³: Նշված մասնագիտությունների գծով 9 ուսանող ավարտել են առաջին կարգի դիպլոմով:

Ուսումնասիրությունները ցույց են տալիս, որ 2000-2010 թվականներին, «Գրիգոր Նարեկացի» համալսարանը թևակոխել է զարգացման նոր փուլ, որն արմատապես տարբերվում է նախորդ շրջանից՝ ամենից առաջ մասնագիտությունների պետական հավատարմագրման ուսուցման բովանդակության կատարելագործման (ուսումնական պլանների, ծրագրերի նորովի մշակման ու իրականացման), մասնագետների պատրաստման որակի բարձրացման, ինչպես նաև ներհամալսարանական կյանքում կատարված կառուցվածքային փոփոխությունների ոլորտում: Ուսումնագիտական կրթօջախը իր հնարավորությունների առավելագույն է ներդնում ժամանակակից բուհին ներկայացվող պահանջներին համապատասխան բարձրագույն կրթության մասնագետներ պատրաստելու գործում: Հենց այդ շարժառիթներն էլ հիմք դարձան Նարեկացի համալսարանի համար՝ հանրապետության մասնավոր բուհական համակարգում առաջինը ունենալ բարձրակարգ չափանիշներ, և արժանանալ ԼՂՀ ԿԳ նախարարության 2001թ. հուլիսի 1-ի փորձագիտական հանձնաժողովի եզրակացության բարձր գնահատականի: Հիմնավորենք փաստերով:

Համաձայն ԼՂՀ կառավարության 2001թ. մարտի 6-ի «Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետությունում կրթական գործունեության լիցենզավորման, ինչպես նաև միջին մասնագիտությունների պետական հավատարմագրման կարգերը հաստատելու մասին» թիվ 52 որոշման՝ ԼՂՀ ԿԳ նախարարությունը 2001թ. ապրիլի 10-ին կոլեգիայի նիստում կարգ է սահմանել ոչ պետական բուհերի հավատարմագրման և լիցենզավորման համար, և

³ Տես, «Գրիգոր Նարեկացի» համալսարանի ղեկավարի հաշվետվությունները, արխիվային նյութերը, գ. 8

դրա հիման վրա նախարարությունում ստեղծվել է հատուկ փորձագիտական հանձնաժողով, որի նպատակն էր ստուգումներ կատարել ոչ պետական բուհերում: Հանձնաժողովի փորձագիտական եզրակացություններն էլ հիմք են հանդիսացել ԿԳ նախարարության կողմից հանրապետությունում գործող ոչ պետական 12 բուհերի կրթական գործունեության լիցենզիաների վերանայման մասին հրամանի արձակման համար, որով 2001թ. հուլիսի 1-ից 9 ոչ պետական բուհերի գործունեությունը դադարեցվել է: Այդ բուհերում չէին պահպանվում հիմնական աշխատողների 50%-ի հաստիքացուցակը, դասախոսական կազմի գիտական աստիճանը, գրադարանը, ընթերցասրահը և բուհին անհրաժեշտ այլ հարմարանքներ: Հանձնաժողովի փորձագիտական եզրակացությունը հաստատել է, որ ժամանակակից բուհի ներքին կյանքին առնչվող իրավական անհրաժեշտ փաստաթղթերը, պատշաճ մակարդակով դասապրոցեսի կազմակերպումը, պրոֆեսորադասախոսական կազմը, ուսումնական շենքային պայմանները, ուսանողների հաճախումը, ուսման որակը, ուսումնանյութական բազան համեմատաբար բարվոք վիճակում էին «Գրիգոր Նարեկացի» պետական արտոնագրված համալսարանում: Եվ այդ նպատակով էլ, ուսումնագիտական կրթօջախը պետական հավատարմագրման իրավունք է ստացել:

ԼՂՀ ԿԳՆ 2001թ. հունիսի թիվ 01 հրամանի արտոնագրով վավերացվել է համալսարանի բարձրագույն և միջին մասնագիտական կրթություն իրականացնելու իրավունքը՝ իրավագիտություն, բանասիրություն (ժուռնալիստիկա-լրագրություն) ստոմատոլոգիա, տնտեսագիտություն, տարրական կրթության մանկավարժություն և մեթոդիկա, ատամնատեխնիկա, անգլերեն լեզու մասնագիտությունների գծով՝ տասը տարի ժամկետով: Նկատի ունենալով համալսարանի գիտակրթական համակարգում իրականացվող բարեփոխումների արդյունավետությունը, մասնագետների պատրաստման որակը, ԼՂՀ ԿԳՆ-ը 2002թ. հուլիսի 11-ի թիվ 48-ի հրամանով իրավունք է վերապահում՝ համալսարանի «04-04-Ստոմատոլոգիա» (Բարձրագույն) և «0416-ատամնատեխնիկական գործ» (միջին մասնագիտական կրթություն) իրականացվող մասնագիտությունները համարվել պետական հավատարմագրված:

ԼՂՀ ԿԳՆ 2003թ. հունիսի 18-ի թիվ 91 (452) հրամանով համալսարանի «Իրավագիտություն», «Հայոց լեզու և գրականություն», «Լրագրություն», «Տարրական կրթություն, մանկավարժություն և մեթոդիկա» մասնագիտությունները համարվել են պետական հավատարմագրված⁴: Այդ նույն հրամանով պետական հավատարմագրված է համարվել համալսարանը՝ հիմք ընդունելով, որ նրա 6 մասնագիտությունները պետական հավատարմագրված են: Իսկ դա նշանակում է, պետական կարգավիճակ, այսինքն՝ շրջանավարտները կստանան պետական նմուշի դիպլոմ, կօգտվեն բոլոր այն արտոնություններից ու առավելություններից, որոնք տրվում են պետական բուհերին: «Գրիգոր Նարեկացի» համալսարանի պետական հավատարմագիր հանձնելու առթիվ իր շնորհավորանքի

⁴ Այդ մասին տես, «Գր. Նարեկացի» համալսարանի արխիվային փաստաթղթերը, Գ. 4,5,6,7...

խոսքն է ասել՝ ԼՂՀ ԿԳ նախարար Արմեն Սարգսյանը, փոխ. նախարար Սլավա Ասրյանը, Երևանի ՄԽ. Հերացու անվան պետական բժշկական համալսարանի օրթոպեդիկ ստոմատոլոգիայի ամբիոնի պրոֆեսոր, բժշկ. գիտ. դոկտոր Վիկտոր Մելքունովը և ուրիշներ:

Ինչպես նշեցինք, բակալավրիատի մասնագիտությունների (6) պետական հավատարմագրման գործընթացը ավարտվեց 2003թ., իսկ 2004թ. փետրվարի 18-ին թիվ 18-ի հրամանով «Գրիգոր Նարեկացի» համալսարանի արտոնագրված մասնագիտությունների ցանկում ավելացվել է «0601-տեսական տնտեսագիտություն» և «0207 պատմություն» մասնագիտությունները, 2005 թվականին՝ «Նախագորակոչային պատրաստություն և ֆիզկուլտուրա» մասնագիտությունը:

Հարկ է նշել նաև, որ 2005թ. հունիսի 27-ին տրված թիվ 02 հավատարմագրով իրավունք է վերապահված «0601-տեսական տնտեսագիտություն» մասնագիտության գծով ամփոփիչ ատեստավորում անցկացնելու և շրջանավարտներին պետական նմուշի դիպլոմներ տալու:

Այդ ժամանակահատվածում, և հետագայում, համալսարանի կառուցվածքային և ծրագրային համալիր վերափոխումների հիմքը դարձավ պրոֆեսոր Վ. Հակոբյանի նախաձեռնությամբ մշակված բուհի զարգացման հայեցակարգը և գլխավոր պլանը (Համալսարանի աշխատանքների պլանը ըստ ուսումնական տարիների և զարգացման հեռանկարային պլանը՝ 2001-2010թթ.), որում նախատեսվում է բուհի գործունեության զարգացման հիմնական ուղղությունները.

- . Մասնագիտական կրթությանը և պրոֆեսորադասախոսական կազմին ներկայացվող պահանջների փոփոխությունները ընդհանուր կրթության զարգացող համակարգում,

- . կրթության ոլորտի մասնագետների պատրաստման որակի բարձրացում,

- . երկաստիճան կրթական համակարգի՝ բակալավրիատի և մագիստրատուրայի ուսումնական ծրագրերի իրականացում՝ հումանիտար և բնագիտական ուղղություններով.

- . նոր ուսումնական շենքի կառուցում, հարմարավետ լսարանների, կահավորված մարզադահլիճի, առարկայական ուսումնական կաբինետների կահավորում և այլ հիմնախնդիրներ:

Միջազգային չափանիշներին համապատասխան Հայաստանի բուհերում իրականացվող երկաստիճան (որոշ բուհերում եռաստիճան) կրթական համակարգի փորձը ձեռք բերեց համակարգային նշանակություն, և նրանց օրինակին հետևեցին նաև ԼՂՀ բուհերը: ԼՂՀ Ազգային ժողովում հաստատված «Բարձրագույն և հետբուհական կրթության մասին» օրենքում⁵ նախատեսվում է հանրապետության բուհերի պարտադիր անցում երկաստիճան համակարգի՝ սկսած 2005 թվականից:

Ինչպես տեսնում ենք, իր հիմնադրման օրից «Գրիգոր Նարեկացի» համալսարանում բարեփոխումները հիմնականում օրենսդրական կարգավորման բնույթ է կրել: Տասը տարվա ընթացքում (1996-2006թթ.)՝ նո-

⁵ ԼՂՀ օրենք, Բարձրագույն և հետբուհական մասնագիտական կրթության մասին, 25 մայիսի, 2005թ.

րանկախ Արցախի Հանրապետության սոցիալ-տնտեսական, մշակութային զարթոնքին, ու վերակառուցումներին համընթաց ուսումնագիտական կրթօջախը որակական մեծ փոփոխություններ ու զարգացումներ է կրել: Նվաճումներն ակնհայտ են: Տասը տարի առաջ գրոյական մակարդակից սկսած հաստատությունը այդքան մեծ հաջողություններ ու ձեռքբերումներ ունեցավ շնորհիվ ռեկտորի՝ պրոֆեսոր Վարդան Հակոբյանի եռանդուն գործունեության: Ձեռք բերված նվաճումներն ընդհանրացվեցին համալսարանի տասնամյա պատմությանն նվիրված հոբելյանական տարում՝ 2006թ. դեկտեմբերի 16-ին: Իրենց ելույթներում շնորհավորանքի խոսք ասացին ԼՂՀ ԿԳՄՆ Կամո Աթայանը, ակադեմիկոս Սերգեյ Սարինյանը, ՀՀ ԳՄ նախագահ Լևոն Անանյանը, գրող, հրապարակախոս Հրաչյա Բեգլարյանը և շատ ուրիշներ⁶:

Համալսարանը 10-ամյա գործունեության տարիներին, միջբուհական գիտական կապեր է ունեցել ոչ միայն Արցախի և Հայաստանի, այլև արտերկրի նշանավոր համալսարանների գիտնականների հետ, որը նպաստել է գիտակրթական համակարգի զարգացմանն ու պրոֆեսորադասախոսական կազմի հետազոտական գիտական աշխատանքների կատարելագործմանը: Հայաստանի և արտերկրի բուհերի հետ համագործակցելը, նրանց փորձի հիման վրա միջազգային կառույցներին ինտեգրումը, այդ կառույցներին համապատասխան կրթական համակարգի ձևավորումը դյուրին դարձրեց համալսարանում մասնագետների՝ շարժունությունը և կրթության որակի միասնացումը: Եվրոպական կրթական համակարգի ինտեգրումը, Բոլոնիայի գործընթացի իրականացումը՝ հնարավորություն են ստեղծում (Հայաստանի և Արցախի բուհական համակարգում) անցումը ուսուցման կրեդիտային համակարգի:

2006-2007թթ. «Գրիգոր Նարեկացի» համալսարանում որոշակի աշխատանք է կատարվել՝ բարձրագույն կրթության համաեվրոպական միասնական տարածքում ինտեգրվելու, Բոլոնիայի հռչակագրի դրույթների ներդրման ուղղությամբ: 2008-2009 ուս. տարվանից համալսարանի առաջին կուրսերում ուսումնական գործընթացը կազմակերպվել է ուսուցման կրեդիտային համակարգով՝ համալսարանի գիտխորհրդի որոշմամբ, ուսումնական մասը, դեկանատը և ամբիոնները առավել ուշադրություն դարձրին ուսումնական գործընթացի կատարելագործմանը, նոր ժամանակների ու պահանջների ոգով ուսուցման կրեդիտային համակարգին համապատասխան ուսումնական պլանների և առարկայական ծրագրերի ստեղծմանն ու վերամշակմանը: Բակալավրի և մագիստրական ծրագրերով արմատավորվեց ուսանողների գիտելիքների գնահատման վարկային համակարգ (20 միավորանոց), որը երկրորդ ուսումնական տարում մագիստրատուրայում ներդրվում է նաև հետազոտողի ծրագրում: Համալսարանում ուսուցման կրեդիտային համակարգի կիրառումը և նորովի ներդրված ընթացիկ հարցումները, որոնք կենտրոնացնելով ուսանողին, ստիպում են համաչափ աշխատել ուսումնառության ողջ ընթացքում: Ձեռնարկված միջոցառումների շնորհիվ երկու ուսումնական

⁶ Տե՛ս, «Նարեկ», 2006, 1 (9-10), էջ 2-3:

տարում (2008-2009, 2009-2010 ուս. տար.), ընդհանուր առմամբ արձանագրվել է առաջադիմության աճի միտում:

Տարեգրության երրորդ փուլում (2010-2014թթ.) «Գրիգոր Նարեկացի» համալսարանը մեծ զարգացում է ապրել, հասել է նշանակալից հաջողությունների, ունի բարձր վարկանիշ մեր հանրապետության և Հայաստանի տարածքի բուհերի շրջանում: Համալսարանն արդեն դարձել է գիտական, կրթական մտքի կենտրոն, և մեծ դեր ունի մեր հանրապետության հասարակական, տնտեսական, մշակութային, գիտական կյանքում: Կարևորում ենք նաև նշել, որ հանրապետության կրթական համակարգի և մյուս ոլորտների համար բարձրագույն ու միջին մասնագիտական բարձրակարգ մասնագետների պահանջարկը լիովին բավարարելու նպատակով ռեկտորի ազգաշահ առաքելությունն եղավ նաև 2010-2011 ուս. տարում համալսարանին կից հումանիտար մասնագիտությունների գծով քոլեջի հիմնումը: Միջին մասնագիտական այս կրթօջախի հիմնադրման անհրաժեշտությունն առաջացավ 2006թ., երբ «Գրիգոր Նարեկացի» համալսարանը իր գործունեության տասնամյակի կապակցությամբ իրականացրեց իր անցած ճանապարհին հանգամանալից վերլուծությունը: Բացահայտված խնդիրների մեծ մասը վերաբերում էին դպրոցական ոչ լիարժեք ուսումնառությանը: Սովորում էին դպրոցում, բայց գիտելիք ստանում էին մասնավոր պարապմունքներում: Որոշվեց ստեղծել մասնավոր պարապմունքների համարժեք գիտելիքներ տվող ուսումնական կենտրոն, որը վերածվեց կրթական գործընթացը քոլեջի առաջին կուրսից հիմնավոր կերպով սկսելու և մինչև բարձրագույն գիտական մակարդակ ապահովող կրթահամալիրի: Համալսարանի քոլեջը մասնագետներ է պատրաստում և որակավորումներ շնորհում 13 մասնագիտությունների գծով առկա ուսուցման տևողությամբ:

Համաձայն ԼԴՀ կառավարության և ԼԴՀ ԿԳՆ որոշման (2014թ. թիվ 4) քոլեջի սովորողները ստանում են միջին մասնագիտական կրթություն, իսկ քոլեջը գերազանց կամ լավ գնահատականներով ավարտելուց հետո, շրջանավարտներն առանց լրացուցիչ քննությունների կարող են բարձրագույնում երկրորդ և երրորդ կուրսերից շարունակել իրենց ուսումը համալսարանում՝ համապատասխան մասնագիտությունների գծով: Եթե առաջին ուսումնական տարում քոլեջի խմբերում սովորում էին 112 հոգի, ապա տարեցտարի ավելանում է դիմորդների քանակը, կայանում են մասնագիտական խմբերը, սովորողների թիվը այսօր հասնում է 450-ի, որից 92-ը սովորում են «գերազանց» գնահատականներով:

Համալսարանի տարեգրության այդ ժամանակահատվածում անչափ կարևորվում են Հայաստանի բուհերի հետ միջազգային համագործակցության ծրագրերը: Իրականացվել և շարունակում են իրականացվել 8-ից ավել (բակալավորիատի) և 7 (մագիստրոսական) կրթական, գիտական և խորհրդատվական ծրագրեր, որոնց շրջանակներում հնարավոր դարձավ հանրապետության և Հայաստանի բուհերի շարքում, որպես առաջատար՝ սկսել և իրագործել կրթական բարեփոխումներ, վերանայել, վերանշակել ժամանակակից պահանջներին համապատասխանեցնել ուսումնական պլաններն ու առարկայական ծրագրերը: Դրանցից առավել ծավալուն և արդյունավետ են Հայաստանի առաջատար բուհերի (ԵՊՀ,

ՀՊՄՀ, ԵՊՃՀ, ԵՊՏՀ և այլ բուհերի) հովանավորությամբ իրականացվող ծրագրերը՝ գիտական հետազոտությունների կատարումը, համալսարանի պաշտոնական կայքի բացումը և գործունեությունը, որի միջոցով կարելի է լիարժեքորեն ծանոթանալ բուհում տեղի ունեցող ուսումնամեթոդական գործընթացներին, գիտահետազոտական նորամուծություններին, միջազգային գիտաժողովների կազմակերպմանը, դասախոսների վերապատրաստմանը, մասնագիտական խորհուրդներում թեկնածուական, դոկտորական ատենախոսությունների պաշտպանության, ուսանողների, մագիստրանտների կրթության, ավարտական աշխատանքների, մագիստրոսական թեզերի պաշտպանության կազմակերպմանը Հաստատանի և արտերկրների բուհերում և այլն:

Ուսումնագիտական կրթօջախում գլխավոր իրադարձությունն արդեն շուրջ տասը տարի առաջ (2001-2010թթ.) սկսված և մինչև օրս շարունակվող բարեփոխումներն են, որոնք նախանշված են Բոլոնիայի հռչակագրով և ունեն գլխավոր նպատակ, այն է՝ Մայր Հայաստանի բուհերի հետ Եվրոպական միասնական կրթական տարածքի ձևավորում, ուսանողների ազատ տեղաշարժի հնարավորություն և աշխատաշուկայում շրջանավարտների մրցունակության ապահովում:

Կրթական բարեփոխումների իրականացման ընթացքում «Գրիգոր Նարեկացի» պետական հավատարմագրված համալսարանը, հաշվի առնելով կրթական համակարգի բնույթը, ղեկավարվել է հետևյալ սկզբունքով, ցանկացած նորույթ ներդնել միայն խորը ուսումնասիրության, փորձարկման և առկա պայմանները հաշվի առնելու դեպքում՝ պահպանելով ավանդական կրթահամակարգի արդյունավետ տարրերը:

ԼՂՀ ԿԳ նախարարության հետ համատեղ մշակվել ու հաստատվել է համակարգի ներդրման քառամյա ծրագիր, սահմանվել «Գրիգոր Նարեկացի» համալսարանի ռազմավարական զարգացման հայեցակարգը, որտեղ մեծ տեղ է հատկացված համակարգի բարեփոխումներին և զարգացումներին՝ նպատակ ունենալով 2011-2012թթ. ավարտել՝ Հայաստանի բուհերի հետ, Եվրոպական միասնական կրթական տարածքին ինտեգրվելու նախապատրաստական բոլոր աշխատանքները: Համալսարանում կրեդիտային համակարգով կրթության կազմակերպումը բարեփոխումների ամբողջ համալիր կարևոր բաղադրիչներից մեկն է:

Համալսարանի տարեգրության այս փուլում (2010-2014թթ.) կրթական բարեփոխումների իրականացման կարևորագույն նպատակը կրթության որակի ապահովումն ու աշխատաշուկայում բարձրակարգ մրցունակ կադրերի պատրաստումն է:

Որակյալ կադրեր պատրաստելու համար համալսարանն այսօր ունի համապատասխան պայմաններ և նյութատեխնիկական բազա՝ նորակառույց երկրորդ մասնաշենք 30 հարմարավետ լսարաններով, 9 կահավորված առարկայական ուսումնական կաբինետներ ու 2 լաբորատորիաներ (քիմիա-կենսաբանություն և մաթեմատիկա-ֆիզիկայի), տեղեկատվական ժամանակակից տեխնոլոգիաների լայնածավալ և համակողմանի օգտագործման հնարավորություն, նորակառույց գրապալատ, մարզադահլիճ, պոեզիայի և գիտական նիստերի դահլիճ, և անհրաժեշտ հարմարություններ:

Նշվածից բացի, կրթության որակի ապահովման գործում մեծ է միջհամալսարանական համագործակցության (Հայաստանի և Ռուսաստանի դաշնության բուհերի հետ) դերը, միայն այդ շփումների արդյունքում է հնարավոր անընդհատ հղկել, կատարելագործել և զարգացնել համալսարանի գիտակրթական համակարգը:

Համալսարանում բարձրորակ կադրեր պատրաստելու միտումով, ռեկտորը հատկապես մեծ ուշադրություն է դարձնում գիտական կադրերի պատրաստման գործին, որը հիմնականում իրագործվում է ասպիրանտուրայի միջոցով: Վերջին երեք տարում (2011-2014թթ.) համալսարանի 3 դասախոսներ Հայաստանի բուհերում ձևակերպվել են հայցորդներ, ասպիրանտներ, և պաշտպանել թեկնածուական ատենախոսություններ (Տաթև Սողոմոնյան, Լուսինե Թովմասյան, Ժաննա Բեգլարյան), 2 դասախոսներ (Զարինե Սառաջյան, Ռենա Մովսիսյան), գտնվում են նախապաշտպանության շեմին, իսկ Ամալյա Գրիգորյանի ատենախոսության թեման հաստատվել է ՀԳԱԱ գրականության ինստիտուտի մասնագիտական խորհրդում:

Համալսարանում որակյալ մասնագետների պատրաստման զուգընթաց տարվում են նաև ծավալուն գիտահետազոտական ուսումնասիրություններ: Հատկապես մեծ են պրոֆեսորադասախոսական կոլեկտիվի հաջողությունները վերջին տասնամյակում (2004-2014թթ.) ուսումնագիտական մասի գծով պրոռեկտոր, դոցենտ Իրենա Հակոբյանի նախաձեռնությամբ գիտական աշխատանքներ են կատարվում ուսումնագիտական մասում, ամբիոններում, ուսումնական մասում, դեկանատում, ուսանողական գիտական ընկերությունում (ՌԻԳԸ-ում): Գիտական հետազոտությունները հիմնականում ունեն երկարաժամկետ և համալիր բնույթ և սերտորեն կապված են ավանդական գիտական ուղղությունների հետ: Համալսարանի պրոֆեսորադասախոսական կոլեկտիվի գիտական ուսումնասիրությունների արդյունքները ընդհանրացվել են երեք տասնյակից ավել գիտական աշխատություններում, համալսարանի «Նարեկ» գիտակրթական հանդեսում, «Նարեկ», «Դպրատուն» գիտական հոդվածների ժողովածուում, ինչպես նաև ԱրՊՀ, Հայաստանի բուհերի գիտական տեղեկագրերում, ամսագրերում: Ուշագրավ է, որ տարեցտարի ավելանում է գիտությամբ զբաղվող երիտասարդ դասախոսների թիվը:

«Գրիգոր Նարեկացի» համալսարանը իր գործունեության տարիներին (1996-2014թթ.) աստիճանաբար տարածաշրջանում ձեռք է բերել ճանաչված գիտական կենտրոնի համբավ: Ասվածը վերստին հաստատում է ԼՂՀ ԿԳ նախարար Սլավա Ասրյանը՝ համալսարանի պրոֆեսորադասախոսական կազմի հետ հանդիպման ժամանակ (16-ին սեպտեմբեր 2013թ.) «Գրիգոր Նարեկացի» համալսարանն իր գործունեության տասնյոթ տարիների ընթացքում հասել է նվաճումների: Վաղուց արդեն համալսարանն ունի պետական կարգավիճակ, ամրապնդվել է նյութատեխնիկական բազան, շահագործման է հանձնվել նորակառույց շենք՝ իր անհրաժեշտ հարմարանքներով, գրադարանով, լաբորատորիաներով, համացանցային կապով, մարզադահլիճով, ռազմագիտության կաբինետով, միջոցառումների դահլիճով, լուսավոր լսարաններով: Ժամանակի պահանջներին համահունչ բարելավվում է համալսարանի պրոֆեսորադա-

սախտական կազմը՝ համալրվելով նոր և երիտասարդ գիտնականներով: Լավագույն մասնագետներ են հրավիրվում նաև մայր Հայաստանից և արտերկրից: Համալսարանի շրջանավարտներն իրենց տեղն են գտնում կյանքի տարբեր ոլորտներում: Եվ, բնական է, այս ամենը նպատակաուղղված է երկրի համար բարձրակարգ մասնագետներ պատրաստելուն՝ բուհի առավել գեղեցիկ ապագայի»⁷:

Համալսարանի ռեկտորը ներկայացնելով ուսումնագիտական կրթօջախի 17-ամյա արգասավոր գործունեությունը, մատնանշեց, «Հիմնադրման օրից, Սուրբ Նարեկացու անունը կրող համալսարանը, հավատարիմ լինելով գիտակրթական հիմնարկ կոչվելու պատվաբեր առաքելությանը, կարողացել է կարճ ժամանակում հաստատուն տեղ գրավել Արցախի բարձրագույն կրթական համակարգում: Համալսարանի դռները միշտ էլ բաց են եղել Արցախի, Հայաստանի և արտերկրի ուսումնաստենչ հայ երիտասարդների առաջ, իսկ բուհի շրջանավարտներից շատերը մասնագիտական համապատասխան որակավորում ստանալով այսօր արդեն լուրջ դերակատարություն ունեն ԼՂՀ և ՀՀ տարբեր բնագավառներում իրականացվող պետականաշեն աշխատանքներում»⁸:

Անշուշտ, «Գրիգոր Նարեկացի» համալսարանն բարձրագույն դպրոցի բարեփոխումների նոր փուլում ապրում է կրթական և գիտական համակարգերի բարեփոխումների բուռն զարգացման շրջանը, որն իհարկե լի է դժվարություններով, և պահանջում է բազմաբնույթ խոչընդոտների հաղթահարում, ջանքերի լարում: Այստեղ գլխավորը բարեփոխումների ճիշտ ուղղությունը ընտրելն է, ինչպես նաև բարեփոխումների իրականացման արդյունավետ եղանակներ կիրառելը: Այդ դեպքում միայն հնարավոր կլինի հասնել բաղձալի նպատակին, Հայաստանի առաջատար բուհերի շարքում գրավելու ուրույն արժանավոր տեղ: Տասնութամյա պատմություն ունեցող համալսարանի կոլեկտիվի համար սա լոկ երազանք չէ, այլ իրական ծրագիր: Կյանքի ու ժամանակի հրամայականով համալսարանը շարունակում է իր դինամիկ բարեփոխումները, որոնց արդյունքից էլ մեծապես կախված կլինի Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության գիտության, կրթության, մշակույթի և այլ ոլորտների համար բարձրորակ մասնագետներ պատրաստելու ապագան: Համալսարանի անցյալն ու ներկան համոզում են, որ նա այսուհետ էլ լինելու է ազգային կարևոր արժեքների բարձրակարգ մասնագետների պատրաստման դարբնոց:

Հարկ ենք համարում նշել, որ գիտակրթական արգասավոր գործունեություն ունեցող «Գրիգոր Նարեկացի» համալսարանի ամբողջական 20-ամյա պատմությունը կներկայացվի առանձին աշխատությունում, իսկ սույն գիտական հոդվածում բնութագրվում են տարեգրության պատմությանն վերաբերող համառոտ տեղեկություններ:

⁷ Տե՛ս, «Նարեկ», 2013, 1 (16), էջ 12:

⁸ Նույն տեղում, էջ 3:

РЕЗЮМЕ

**Григорий Арутюнян
Лилик Акопян**

**Научно-образовательная деятельность
университета "Григор Нарекаци" (1996-2014гг.)**

В научной статье кратко изложены пути развития научно-образовательной системы истории университета "Григор Нарекаци" в периоде с 1996-2014 года на основе исследования фактического материала и историко-сопоставительного анализа. Характеризуются также структурные изменения, связанные с основанием и деятельностью средне-специального учебного заведения — колледжа, действующего при университете.

SUMMARY

**Grigoriy Haroutunyan
Lilik Hakobyan**

**Scientific Educational Activity of
"Grigor Narekatsy" University (1996-2014)**

The article presents briefly the ways of development of scientific educational system of "Grigor Narekatsy" University in the period of 1996-2014 on the basis of factual material and comparative historical analysis. Structural changes connected with the formation and activity of secondary specialized educational establishments-colleges are also characterized.